

OPINIE

Wildernis wordt vervangen door cultuur, mythe door technologie

FOTO ANNABEL OOSTEWEEGHEL

Natuur Rotzooi in de natuur kun je zien als troep, als wanorde die moet worden weggemaaid en afgevoerd. Je kan het ook letterlijk nemen: dat wat composteert en weer aarde wordt, het metabolisme van de biosfeer. Tijd voor een heel nieuwe blik, vindt Chris Julien.

Chris Julien

25 juli 2025 Leestijd 6 minuten

Mijn buurvrouw liep weer eens briesend langs de licht verwilderde grasstrook bij mij voor de deur. Anderhalf jaar geleden had ik de plantsoenendienst zover gekregen om te stoppen met maaien en een kringelende strook te 'strippen' waar een mooi zadenmengsel in kon. Inmiddels begon de bloemenweelde van klavers, knoopkruid, wilde peen, leeuwentand en margrietten uit te dijen en staken verschillende hoge grassen de kop op.

Dit alles tevreden overziend groette ik de buurvrouw. Om haar beleving een beetje te erkennen voegde ik eraan toe: „U vindt het maar een rommeltje, hè?” „Een rommeltje?!”, schoot ze van achter haar rollator terug, „het is een rotzooi!” Tja, dacht ik, naar Victoriaanse begrippen lag het er inderdaad wat onverzorgd bij. Schots en scheef sprongen de bloemen uit het ooit zo overzichtelijke gazon.

Chris Julien is filosoof en activist voor Extinction Rebellion. Vorig jaar verscheen zijn boek *Alledaags activisme. Van onrust naar daadkracht in het klimaat tijdperk*.

Bedoeld of onbedoeld was het een mooie woordspeling van de buurvrouw. Twee wereldbeelden tekenden zich af aan weerszijden van een simpel woord. Rotzooi. Je kan het zien als troep, als wanorde die moet worden weggemaakt en afgevoerd. Je kan het ook letterlijk nemen: dat wat composteert en weer aarde wordt, het metabolisme van de biosfeer. Zo wordt een strookje dorre planten plotseling een insectenparadijs, een plek van leven na de dood, met op elke millimeter een metropool. „Composting is so hot”, zei filosofe Donna Haraway eens.

Transformatie van ons wereldbeeld

Van de ene rotzooi naar de andere, het is een parabel van de maatschappelijke verandering die voor ons ligt. Om die te duiden

volstaan de transitie termen van ingenieurs en de huis-tuin-en-keukenmoraal van 'verduurzaming' niet. Het gaat hier om een transformatie van ons wereldbeeld, en dat is een paradigmawisseling van jewelste.

Voor gevierd antropoloog en filosoof Bruno Latour was dit de bepalende kwestie van onze tijd. Hij vatte die samen in de vraag: „Waar kunnen we landen?” Dat lijkt me inderdaad de vraag die de politiek van links tot rechts vandaag bezighoudt. Zoeken we vaste grond in een herbeleving van de Westerse, monoculturele natiestaat anno 1950? In de fabriekshal van de late negentiende eeuw? Of kunnen we ons aardse bestaan, nu het zich zo onstuimig aan ons opdringt, omarmen?

Mijn buurvrouw en ik kwamen er even niet uit, op dezelfde planeet landen. In haar wereld ging rotzooi over verwijdering, om de natuur koste wat het kost op afstand te houden. Het park was onderdeel van de stad, verduidelijkte ze, daar is geen plek voor ruigte en gezoem. Ja, behalve dat van de gevangen dieren waarmee we daar wandelen, dacht ik - maar hield wijselijk mijn mond.

De natuur op afstand houden: het is de helikopterblik die zich geen onderdeel waant van al dat welig tiert. „To know is to know from the outside”, zo beschreef Latour dit dogma van de moderniteit.

FOTO ANNABEL OOSTEWEEGHEL

Uit de harrewar van het wilde gazon rijst een ander wereldbeeld op, waarin rotzooi van een hele andere orde is. Het is een blik die reeds met beide voeten de grond gevonden heeft. Een blik die zich herinnert hoe 'human' en 'humus' een duizenden jaren oude indo-germaanse wortel delen, *dhghem, aards wezen. Die zich onderdeel weet van een levende traditie met een onafgebroken lijn van ruim drie miljard jaar oud.

In deze traditie vervagen harde grenzen tussen mens en natuur, tussen stad en landschap. Vanuit de humus bezien, zegt Latour, is het ook niet alleen de mens die handelt, die agency heeft, maar is dat verspreid onder de dingen. Rotzooi verandert zo van passief, uit de weg te ruimen materiaal in een kluwen van actieve deelnemers. Rotzooi doet.

In het essay *Arts of Inclusion, or, How to Love a Mushroom* onderzoekt antropoloog Anna Tsing waaruit het leven kan bestaan zodra we landen op een beschadigde planeet. Tegenover de onverschilligheid van de moderne tijd begint zij bij aandacht voor onze omgeving: „Kijk de volgende keer dat je door het bos loopt eens omlaag. Er ligt een stad onder je voeten.” Landen op Aarde zorgt voor ontmoetingen waarbij alle zintuigen betrokken zijn, kennis-maken doe je in de rotzooi met heel je lichaam.

Bij een ander wereldbeeld hoort een ander soort kennis. Kennis „van buiten” maakt plaats voor iets anders. Wat Tsing betreft kan iedereen een goede teug gebruiken van een kluit bosgrond. Met dat beeld bepleit ze een wetenschap van “innige onderdompeling in de levens van de niet-menselijke wezens we bestuderen.” Een wetenschap waarin de

“geleerdheid van de natuurwetenschappen” samenkomt met het vermogen van de kunsten om “hartstochtelijke connecties ” over te brengen. Tsing noemt dit “arts of noticing,” en daarmee introduceert ze een democratisch principe in de wetenschap die het van zijn buitenperspectief ontdoet, om kennis te gaan maken met de rotzooi die de aarde is. In die wereld schiet het leven als paddestoelen uit de grond.

Meer dan rationaliteit

Landen in het klimaat tijdperk gaat dus over een perspectiefwissel die raakt aan meer dan rationaliteit. Om de gewaarwording van die omslag te duiden spreekt humanistisch filosoof Henk Manschot in zijn boek *Blijf de aarde trouw* van een „contrastervaring,” waarbij „mensen zo diep geraakt worden in hun bestaan dat ze niet langer het leven op de gewone manier kunnen voortzetten.” Zo’n contrastervaring kan volgen uit een groot verlies, zoals het besef van de massaextinctie die we doormaken, maar kan ook in het alledaagse zijn weerslag vinden, zoals een veranderende kijk op rotzooi.

Volgens Manschot vraagt zo’n contrastervaring om ons „te bezinnen op het leven dat we tot nu toe hebben geleid”. De kennismaking met de verstrengelde homo humus schijnt een nieuw licht op de rotzooi van de moderniteit. Zo worden twee perspectieven zichtbaar op wat we überhaupt bedoelen als we het hebben over ‘verandering’.

Het moderne beeld van rotzooi is innig verbonden met het idee van het nieuwe. Het oude wordt afgedankt en daarvoor komt van buitenaf iets

nieuws in de plaats. Wildernis wordt vervangen door cultuur, mythe door technologie en rotzooi door rotzooi. In dit beeld gaapt tussen het oude en het nieuwe een gat van verwijdering: alleen door te breken met het verleden kan de vernieuwing plaatsvinden. Het is de mechanica van de vooruitgang.

Piepschuim koffiebekers

De keerzijde van deze obsessie met nieuwigheid is een achteloze wegwerpcultuur waar we nu de wrange vruchten van plukken. Want waar laten we het oude? „Er is geen ‘weg’”, merkt ecofilosoof Tim Morton op bij de piepschuim koffiebekers die mensen jarenlang zonder omkijken in de bak gooiden. Waar je ook denkt je plastics en PFAS te deponeren, het is nog altijd het planetaire equivalent van ze naast je in bad plempen. Het kleeft aan je huid en dringt door tot de vezels van je bestaan.

Het nieuwe, telkens opnieuw, verbergt een groeiende afvalhoop van gebroken beloften. Vanuit het aardse perspectief, waarin we verstrengeld zijn met de rotzooi, tekent de blinde vlek van het oude wereldbeeld zich af: de eigen rotzooi wordt vergeten en de rotzooi van het leven verwijderd. In de veronachtzaming van rotzooi toont de moderne cultuur zich een toxische opruimwoede, een suïcidale smetvrees met planetaire en cellulaire chaos tot gevolg.

FOTO ANNABEL OOSTEWEEGHEL

Op de composthoop treffen we een andere manier om na te denken over verandering. Een die niet draait om vervanging, maar om transformatie, gedaantewisseling. Om te veranderen hoeven we niet eerst iets af te danken, en dat gat vervolgens op te vullen met iets nieuws. Bij transformatie gaat de ene ervaring over in een andere; het is verandering zonder verwijdering. De geneugten van de vleeseter worden die van de planteneter, rokende barbecues worden stomende groentes. Dat gaat niet over verlies maar over bevrijding, zoals sterrenchef Daniel Humm bemerkte: “met groenten dienen zich duizenden mogelijkheden aan, voorheen waren het er ongeveer vijf.”

Verandering als transformatie toont geen tekort of restant, het vermenigvuldigt juist de mogelijkheden. Om de dimensies van deze perspectiefwissel te duiden gaat Henk Manschot te rade bij Nietzsche. Die kondigde de dood van God aan, en wees daarmee op het gat dat de verlichtingsdenkers in ons wereldbeeld hadden geslagen. Voor de goede lezer zat in die aankondiging het archetype van de moderne wisseltruc verstopt. We hadden God immers zélf vermoord, en het resulterende gat opgevuld met iets nieuws, met de mens „als zichzelf funderend beginpunt van denken en handelen”.

Zijn we na de dood van God werkelijk op onszelf aangewezen?

Ander pad om te bewandelen

Is there no alternative voor de eenzame helikoptervlucht van het individualisme? De grote verdienste van Manschot is om in Nietzsche

een hele andere oriëntatie te ontwaren. Een Nietzsche die op Aarde landde door jarenlang in de bergen te vertoeven, waar hij kennis maakte met de dieren en met zijn alter ego Zarathustra. Samen vonden zij een ander pad om te bewandelen na de dood van een monomane God, richting de beautiful mess van het aardse bestaan en „de Grote Gezondheid” die daarin schuilt. En dus riep Zarathustra, na de dood van God te hebben aangekondigd, ons op: „Blijf mijn broeders, met de macht van jullie deugd, de Aarde trouw!”

Op het pad van Zarathustra is onze existentie geen gapend gat dat overbrugd moet worden, maar een innige verwevenheid met talloze levensvormen die ons voortdraagt. Met de vrolijke wetenschap dat we allang onderdeel zijn van de biosfeer strekken de mogelijkheden van het leven zich voor ons uit. Dat is de transformatie die voor ons allen in het verschiet ligt.

Het grote geheim van de rotzooi is dat de diversiteit in biodiversiteit ons leven schraagt. In een theelepels aarde leven tienduizenden verschillende organismen, en op dat kleine kluitje zijn ze met meer dan er mensen zijn op Aarde. De grond blijkt het meest soortenrijke habitat, en die ongekende rijkdom geeft haar regeneratieve krachten; in diversiteit ontstaat het vermogen tot transformatie.

De verandering van de compost is dus geen kwestie van radicaliteit, van teruggaan naar de wortel (radix). Ik zou liever spreken van kluitigheid, van je plek vinden in een levendige bende. Van de wortel naar de kluit: dat is de paradigmawissel van een monocultuur naar regeneratieve

cultuur. Op dat pad worden we niet voorgegaan door sterke leiders met feilloze plannen, maar door trans-formaties, levendige allianties dwars door oude structuren en denkbeelden heen. Die aangaan begint zodra je de deur open trekt en in de aarde valt, de rotzooi van de wereld in.